

Mist

Colofon

ISBN: 978 90 8954 955 6

1e druk 2017

© 2017, Harm Puite

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Mist

HARM PUIITE

Inhoud

Voorwoord	9
Een mistig dorp	14
Mijn eigen paadje	19
Het zwarte pad	31
De stad	39
De felle zon van Mexico	47
De ziel van mijn vader	60
De soep kookt over	67
Oversteken met de gier	70
Mexico-Stad	77
De coyote als gids	81
Kijken in de spiegel van Dr. Dee	85
De wetenschap van de ziel	90
Het verborgen deel	99
Beweging	102
Offermes	116
Regen	118
Bloem	122
Aardemonster	130
Wind	135
Huis	141
Hagedis	145
Slang	149
Dood	151
Hert	154
Konijn	157
De ijzeren vlinder	162
Mensen uit een eendorp	170
Dank	193

Op 21 juni 2017 werd in Leeuwarden het eerste exemplaar van *Mist* overhandigd aan mr. Hans Anker. Mr. H. Anker is samen met zijn broer mr. W. Anker bekend geworden als verdediger van verdachten van zware misdrijven die veel aandacht hebben getrokken, waaronder grote zedenmisdrijven. Hij kent daardoor als weinig anderen deze problematiek.

Het verhaal over seksueel misbruik is indrukwekkend en gedetailleerd en beeldend beschreven. Het bewijst ook weer eens dat dergelijke traumatische ervaringen een leven lang doorwerken in de geest en het gedrag van het slachtoffer. Het strafrechtelijke bewijs in een dergelijke zaak is in de praktijk vaak lastig. Zijn de verklaringen van jonge kinderen wel betrouwbaar? In de huidige tijd kennen wij kindvriendelijke studio's waarin zeer jonge kinderen worden verhoord in tegenwoordigheid van diverse deskundigen en door gespecialiseerde rechercheurs. Wordt er geen verdachte aangehouden of ontkent een aangehouden verdachte, dan mist de aangever de erkenning dat het door hem beweerde feit ook daadwerkelijk is gebeurd. En dan blijf je er dus een leven lang mee worstelen.

*Indrukwekkend.
mr. Hans Anker*

Voorwoord

Vanaf het eerste hoofdstuk vertel ik over mijn leven en omdat ik over mijzelf vertel, kan ik onmogelijk zeggen: dit is de werkelijkheid, zo is het leven en zo is mijn plaats in dat leven. Het is hoe ik die werkelijkheid beleef.

Ik maak daarbij veel gebruik van beelden en begrippen uit de Mexicaanse cultuur. Alles in Mexico is anders dan in Nederland. Het lijkt alsof dat land overal waar Nederland een + heeft een - heeft gezet en andersom. Misschien verklaart dat wel waarom ik juist hier de taal heb gevonden om mijn ervaring te beschrijven.

De geografie:

Nederland ligt aan zee en heeft ongeveer de vorm van een soepbord: hoge randen van dijken en duinen beschermen het land tegen het water van de zee. Het midden van ons land ligt laag, onder de zeespiegel. Mexico heeft lage kusten, met een geleidelijke overgang van zee naar land, maar een eindje uit de kust rijst het land omhoog en in het midden van het land is dat wel tweeduizend meter boven het zeeniveau.

De geschiedenis:

Toen zo'n vijfhonderd jaar geleden in de tachtigjarige oorlog Nederland zich vrij maakte van de Spaanse keizer, viel tegelijk een Spaans leger Mexico binnen en onderwierp de volken die daar woonden aan de macht van de Spaanse keizer. Als gevolg van deze historische gebeurtenissen staat het de Nederlanders verdeeld over alle streken van hun landje vrij om hun eigen talen – Nederlands, Fries, Twents en Limburgs – te spreken maar leren alle Mexicanen één nationale taal: het Spaans en worden de sprekers van de vele andere talen gediscrimineerd.

De cultuur:

Nederland is een klein landje, eigenzinnig en eigenwijs. Mexico is een gigantisch groot land, met veel verschillende volken binnen zijn grenzen die eigenlijk allemaal lijken te denken dat het buitenland beter is dan het eigen land.

Wij in Nederland zijn tevreden over ons vrije denken, we zijn modern en lopen voorop in wetenschappelijk denken. De Mexicanen zijn gelovig en in dat land bloeit de volks-cultuur: verhalen, liedjes, dans en klederdracht, overal leeft het.

In dat zo andere Mexico heb ik nieuwe familie gevonden, na bijna dertig jaar leven in Nederland. En hoewel er nog veel meer verschillen zijn aan te wijzen voel ik me toch thuis in dat land aan de andere kant van de oceaan. Maar omdat de verschillen zo groot zijn moet ik studeren. Ik heb daarvoor gebruik gemaakt van een eeuwenoud boek dat voortkomt uit de Mexicaanse visie op de werkelijkheid zoals die was voordat er een Europeaan voet aan wal had gezet. Ik hoop dat het mij kan helpen om de klanken te onderscheiden van de andere taal waarin Mexicanen hun werkelijkheid beschrijven. Dat boek is de tonalamatl. Vrij vertaald: 'lotsboek'.

Er zijn er minder dan tien overgebleven na de vernielingen die de Spaanse veroveraars hadden aangericht. Eén daarvan moet oorspronkelijk gemaakt zijn in een plaats niet ver van San Isidro, waar mijn familie woont. Dit boek wordt de Tonalamatl van Tlaxcala genoemd. Het is niet zo lang geleden door een jonge Mexicaan gestolen uit een Spaans museum en door hem terug gesmokkeld naar Mexico. Misschien heeft een voorouder van mijn eigen compadres die tonalamatl ooit gebruikt of gemaakt. Deze boeken werden ooit gebruikt om greep te krijgen op de invloed van de krachten

die het leven vormgeven. Het geeft mij het gevoel dat ik een beetje greep kan hebben op wat ik in Mexico meemaak.

De tonalamatl is een soort horoscoop maar de indeling van de kalender die daarbij gebruikt wordt is heel anders dan de onze. Een jaar telt hier tweehonderd zestig dagen en die dagen zijn verdeeld over twintig weken. Een week is dus dertien dagen. Het gaat dan ook om een Venusjaar en niet een zonnejaar, zoals in onze kalender, of een maanjaar, zoals in Azië en het Midden-Oosten wel gebruikt wordt. In deze kalender is elke dag afgebeeld door vier kleine tekeningetjes. Deze tekeningetjes zijn geen illustraties maar zijn de tekst, want het boek is geschreven in het beeldschrift dat in die tijd in Centraal Mexico werd gebruikt. Je leest van rechts naar links en halverwege de week van dertien dagen verandert dat in lezen van beneden naar boven. Lezen van beeldschrift is meer dan lezen van een tekst in letters, een associatief proces. Iedereen zou deze tekst van tekeningetjes kunnen lezen maar dan zal er door iedereen ook een andere betekenis uit gehaald worden. Elk tekeningetje is een vat vol verwijzingen en wie het boek in de tijd dat het gemaakt werd kon lezen en uitleggen werd als een wijze beschouwd en kreeg veel aanzien.

Jammer dat ze bijna allemaal gedood zijn door de Spaanse veroveraars en dat die ook bijna alle boeken hebben verbrand.

Ook in de eeuwen daarna, toen Mexico een Spaanse kolonie was, was deze wetenschap verboden en werden gebruikers van deze kennis vervolgd door de inquisitie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat waar deze kennis bewaard is gebleven deze vaak vermomd is in een andere vorm en alleen gedeeld wordt met mensen die echt vertrouwd worden. Dat betekent dat veel kennis niet uitgesproken wordt maar vaag wordt aangeduid als: 'gewoonte'.

Als ik probeer om zelf iets van deze wetenschap te gebruiken is dat daarom gebaseerd op gebrekkige kennis en doe ik dat vaak intuïtief. Maar dat helpt toch om iets onder woorden te brengen waarvoor anders geen passende woorden te vinden zijn.

Mexicanen hebben een andere verhouding met de werkelijkheid dan wij gewend zijn. Door de corruptie die het hele maatschappelijke leven doortrekt, is niets wat het lijkt te zijn. Er wordt heel veel onder de tafel geregeld, dat gaat van een diploma behalen tot een verkiezing winnen en dus wordt heel veel ook bewust aan het oog onttrokken. Ik denk dat door dat gegeven het ook veel logischer is om het bestaan van andere werkelijkheden te aanvaarden. En als er een zware prijs staat op te veel nieuwsgierigheid, getuige de duizenden moorden die jaarlijks in Mexico in alle openheid gepleegd worden, ga je vanzelf kiezen voor het gewoon maar rekening houden met verschillende alternatieve werkelijkheden. Dat is de gezondste strategie, al is het ook een onaangename verklaring voor deze levensvisie.

Er is ook nog een aantrekkelijker verklaring.

Die is dat de Mexicanen een spiritueeler volk zijn dan wij. In de Mexicaanse cultuur is een mens een spiritueel wezen, iets wat hij deelt met de dieren en planten en misschien ook wel met bergen, bossen en grotten. Een bezielde wezen en door die bezieling in staat om deel te hebben aan een andere werkelijkheid dan die van het dagelijkse nieuws.

Ik heb het gevoel dat die eerste verklaring, die het verband legt met het bestaan van een onderwereld die overal de bovenwereld doordringt, op een bepaalde manier samenhangt met de tweede verklaring. Misschien heeft dat te maken met een vorm van fatalisme, een geloof in noodlot en voorbe-

stemming dat het leven in één van de gewelddadigste landen ter wereld draaglijk maakt.

Grote verschillen dus tussen Mexico en Nederland, maar in dit boek vertel ik hoe in mijn leven die twee werelden elkaar hebben geraakt en hoe dat voor mij veel heeft duidelijk gemaakt over wat mij is overkomen.

Een mistig dorp

Ik ben in een dorp kind geweest. Een dorp gelegen midden in de streek die ‘het lage midden’ wordt genoemd. Het is het midden van Friesland en het is laag en er is veel water. Voor mij is dit dorp lange tijd in mist gehuld geweest. Alsof een spookachtig mistwezen het in z’n macht heeft gekregen en het heeft vastgeklemd en het nooit meer heeft losgelaten. Ik zie dan een kil, vochtig en ongrijpbaar wezen voor me, zo groot dat het wel onbegrensd lijkt en ongrijpbaar. Want je hand gaat er dwars doorheen en toch voel je dat het er is. Het grootste deel van m’n leven kon ik daardoor niet de naam noemen van dat dorp waar ik kind was maar nu, als iemand me nu vraagt: “Waar kom je vandaan?”, dan zeg ik hoe dat dorp heet. Het is Akkrum. Ik ben veranderd.

Je kunt er met de trein komen. Er is een kleine glazen wacht-ruimte voor de treinreizigers en de grote treinen die tussen Leeuwarden en de rest van het land rijden, stoppen er twee keer per uur. De zon schijnt er en als je uitstapt sta je meteen midden in het dorp. Als het geluid van de weggrijdende trein is vervlogen, hoor je de geluiden van weidevogels en kijk je om je heen, dan zie je vriendelijke huizen en het water. Daarin drijven de dorpseenden. Bij een groentetuin naast het spoor staat stilletjes een witte geit in het gras die opkijkt naar de mensen die uit de trein komen gestapt. Dit is Akkrum.

Ja, zo ziet het er nu uit voor wie daar aankomt, maar schijn bedriegt.

Misschien weet u wel dat een eend niet gewoon een eend hoeft te zijn en een geit niet een geit. Maar misschien heeft u er nooit over nagedacht of zo’n dier ook iets heel anders zou

kunnen zijn. Tegelijk een eend en iets anders. En als u wilt volhouden dat een eend gewoon een eend moet zijn, net zoals dat met geiten gaat, zoals één en één ook altijd twee moet zijn, tja, misschien is mijn boek dan niks voor u. Maar als u wilt weten wat een eend of een geit of een onschuldig Fries dorp in zich verbergen kan, dan leest u verder.

Ik zal vertellen hoe heel langzaam de mist opgetrokken is en dit dorp daaruit tevoorschijn kwam.

Mijn verhaal begint bijna zestig jaar geleden. Ik ben dan vier. Ik heb twee jongens leren kennen. Ze zijn even oud als ik, praten net als ik niet Fries en ze wonen vlak bij ons. Ze zijn ook nieuw hier in dit dorp dus het is vanzelfsprekend dat we samen deze wereld gaan verkennen.

Op een ouderwets vloerkleed, zo'n kleed met een brede rechte rand langs de randen en kleurige motieven van blokken en bloemen, daarop schep je, als je vier bent, zonder problemen een wereld. In die wereld kun je dan rennen, je verstoppen. Je kunt er rijden met auto's of met een trein en je kunt er lange ontdekkingsstochten maken waarin je held bent of een vluchtende boef. Ik lig met mijn twee vriendjes op mijn buik of op mijn knieën op zo'n kleed en beweeg er de autootjes, leg de rails uit en speel er met paardjes en poppetjes.

Als het zomer wordt spelen we op het wijde grasveld bij het konijnenhok en onder de oneindig hoge ruisende bomen langs de grote weg. Er is een wereld te ontdekken buiten. We zijn vliegtuigen en maken lange glijvluchten, overhellend in lange bochten kun je dan van boven naar de wereld beneden kijken. De voorbijglijdende tuinen, de donkergroene geurende hagen, de huizen met hun helder oranje daken, de regenpijpen die als getemde waterlopen langs de huizen afdalen, de rood-wit gestreepte overwegbomen, het blinkende

water met ontelbare golfjes. We rennen met zijn drieën en maken lange ontdekkingsreizen, zijn soms indianen en soms boeven die met de politie ons spelletje spelen.

Ik ben heel veel buiten en soms zijn ze er niet en dan ga ik alleen terug naar de plek waar we gister nog met zijn drieën speelden en dan is het anders, stiller. Ik strijk met mijn hand langs de lekker ruikende witte bloemenkaarsjes van hoge ligusterhagen, sluip door donkere paadjes en kruip door holletjes en proef het zand op mijn tong. Met grote ogen kijk ik naar donkere vensters en bestudeer hoe de gordijnen even bewegen. Op mijn tochten ontmoet ik dieren die mij begroeten, die mij toelaten of weg blaffen.

Op een avond, als ik laat naar huis ga omdat ik gewacht heb tot een heftige regenbui voorbij is en ik midden op de klinkerstraat, die nog nat glanst van de regen, naar huis loop, gebeurt er iets onverwachts, want met op de klinkers tikkende hoefjes loopt een witte geit me tegemoet.

Het is stil, de wereld wasemt na het heftige geweld van de regendruppels.

Ze loopt midden op de straat. Het is tijd om naar huis te gaan! Ze wachten thuis op me, het is al laat en straks is het donker. Maar de geit achterlaten, dat kan niet.

De geit loopt recht naar me toe en blijft vlak voor me staan. Ze kijkt naar me met die vreemde harde gele ogen met de balkvormige pupil. Ik leg mijn arm om de nek van de geit en voel de stevige, warme geitennek tegen m'n arm. Het dier draait zich rustig om en loopt met mij mee naar ons huis. Ik voel me steeds blijer worden: wat zal ik belangrijk zijn als ik met zo'n grote mooie witte geit thuiskom.

Het is een prachtig beest en zij is zo rustig dat ik zeker weet: die geit hoort bij mij! Maar ik mag die geit natuurlijk niet

binnenlaten in de keuken. Zij blijft hier wachten, in de tuin. Ik stap vlug naar binnen en vertel zo gauw ik kan over de geit. “En die geit is nu in de tuin”, besluit ik mijn verhaal. Maar als vader gaat kijken is er geen geit. Wel zijn alle bloemen uit de tuin verdwenen, ook bij de burens zijn de bloemen opgegeten en dat is het enige spoor van de geit. Die is nooit meer gezien en er is nooit meer iets van vernomen. Niemand heeft mijn geit ooit ook gezien, alleen ik.

Dan de eend.

Dat was die keer dat het zo ontzettend mistig was dat het dorp wel veranderd leek in een spookhuis bewoond door schimmen. Alle geluiden zijn gedempt en ontelbare waterdruppeltjes zuigen al het daglicht op. Overal is dezelfde kille nevel, alles wordt erdoor opgeslokt en aan alles gaan kleine koude druppeltjes vastkleven.

In de donkere sloot zwemt een eend. Duwt er kroos en andere waterplantjes met haar snavel aan de kant. Rekt dan ineens haar hals en snatert luid. Maar dat geluid verschrompelt in de mist en er komt geen enkel antwoord. Ook niet van de schim die stil mee loopt op de oever.

Dan groeien de druppeltjes aan elkaar en verandert de mist in regen. Het is schemerig geworden en de eend slaat haar vleugels uit en vliegt bijna recht omhoog uit de sloot. Hoog boven het dorp uit vliegt ze in een boog naar de rietkraag in de rivier. Daar heeft een groep dorpseenden op de laatkomer gewacht en ze kwaken luid en door elkaar als ze vlakbij neerstrijkt.

De regen ruist nu op het water. De eenden brengen hier samen de nacht door in de beschutting van het riet, waken er om de beurt en passen op elkaar. Nu wordt het heel snel donker op het water, de straatlantaarns maken kringen van licht op de glanzende straat. Ook achter dichtgeschoven gor-

dijnen glanst gelig lamplicht. Er klinkt ergens een deur. Het lijkt dan wel alsof er niets gebeurd is in het dorp en niets veranderd. Maar de verplaatsing van de eend is als het verplaatsen van een schaakstuk: witte pion twee plaatsen verzet en ineens is het spel veranderd en staat zwart op winnen. Maar wie speelt daar schaak?

Ik was zelf die schim op de kant en vijf jaar oud op de dag dat die eend wegvloog. Ik ging elke dag naar school omdat je daar kan leren hoe de wereld in elkaar zit. Met mijn twee vriendjes speelde ik daarna eigenlijk nooit meer.

Mijn eigen paadje

Het is een herfstdag in 1958, drie uur, en de school komt uit. Achter mij de geluiden en het duwen van de andere kinderen, voor mij de juffrouw die de deurknop vasthoudt. Altijd als de school uitgaat, stormen de kinderen naar buiten in een wolk van geschreeuw. Maar vandaag niet. Als de deur openzwaait wordt het stil. Ik stap als eerste naar buiten en strek aarzelend mijn arm uit, tastend in die witte, natte lucht. Ik kan mijn hand haast niet meer zien!

Dan stort ik me in de mist. Mijn voeten kunnen zelf de weg vinden. Het eerste stuk is makkelijk: het gaat rechtuit over grote tegels tussen twee hoge hagen langs het huis van de bovenmeester en recht naar de weg. Dan daar door het hek en dan vlieg ik als een vliegtuig met gespreide armen overhellend in de lange flauwe bocht van de weg over de betegelde stoep. Ik vlieg door de wolken! Even later kruis ik de spoorrails, waar ik vlug overheen spring om me niet te laten verrassen door een trein. Dan kom ik op het pad dat ik de afgelopen weken helemaal zelf heb gevonden. Het is een avontuurlijk pad en ik moet me heel goed concentreren om het te vinden. Eerst wring ik me tussen twee palen door om op een terrein langs de spoorlijn te komen. Het is een gebied van hoge graspollen afgewisseld met grind. Hier mag je niet komen dus ik let altijd goed op dat niemand mij betrapt. Maar als dat toch gebeurt zeg ik gewoon: "Mijn vader werkt ook bij Het Spoor." En dan laten ze me gaan.

Aan de overkant zoek ik het gat in het hek waar ik doorheen kan kruipen. Dat brengt mij weer bij de weg waar je wel mag komen, in het hoge gras onder de kastanjabomen. Er liggen nog enkele oude, dof geworden kastanjes tussen

zwarte rottende schillen maar daar stop ik niet voor. Ik steek nu vlug de gladde klinkerstraat over. Ik beweeg nu als vanzelf onder het lopen mijn armen, roei mee met mijn stappen om soepeler vooruit te komen in de vloeibare lucht. Boven is geen zon of misschien soms wazig een vage, wat lichter witte ronde vlek die lijkt voort te razen door een grijze wolk. Vreemde gedachten komen dan in mij op. Dat ons hele dorp in de macht is gekomen van een monster met witte vochtige tentakels. Het heeft het dorp beslopen en overweldigd zonder dat iemand er iets tegen kon doen en heeft nu met zijn witte koude adem overal het dorp gevuld. Heeft het ogen met lange witte wimpers en dunne lange armen en handen met lange witte vingers? We zijn nu allemaal gevangenen in deze droom en iedereen die ik nu tegenkom is ook gevangen. Als er iemand is dan zie ik alleen een vage vlek en we passeren elkaar zonder dat we elkaar kunnen herkennen en zonder iets te zeggen. Zo wordt mijn tocht door het witte dorp nog spannender dan anders. Ik loop nu zachtjes naar een smalle doorgang tussen twee huizen, heel zachtjes. Eerst door een tuin waar iedereen je kan zien, maar nu kunnen ze me gelukkig niet zien door de mist. Dan is er een haag aan één kant en een muur aan de andere kant. Wat verder kan ik door een gat onder de haag kruipen en dan over een nauw paadje langs de kleine kerk. Zo kom ik op de straat vlak bij ons huis en ben ik veel sneller dan alle andere kinderen. Mijn eigen stem lijkt nu op slot in mijn keel en ik voel me onzichtbaar. Ik heb nu de ingang van mijn paadje langs het grote huis gevonden. Ik loop zachtjes door de tuin en glijd met mijn hand langs de natte blaadjes van de haag en loop langzaam het paadje in. Goed oppassen nu.

Als ik daar tussen muur en hoge haag loop, zwaait ineens vlak voor me een grote deur open, een deur waar ik de vori-